

MILLIY KIYIMLERDİN ZAMANAGÓY DIZAYNDAĞI ORNI HÁM AHMIYETI

Yusupov Alimjan Turabaevich

QMU Ko'rkem o'ner fakul'teti << Ren'li su'wret ha'm a'meliy ko'rkem o'ner >> kafedrası
assistent oqıtıwshısı.

Lepesova Nurbanu Janibekovna

QMU Ko'rkem o'ner fakul'teti 1-kurs student.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20080971>

Annotaciya. *Usı maqalada milliy kiyimlerdiń búgingi kúndegi zamanagóy dizayn tarawında tutqan ornı, dástúriy naǵıslar hám matalardıń jańasha talqılanıwı baqlanadı. Milliy elementlerdiń zamanagóy kiyimlerge sińisip ketiwi hám bul processtiń jas áwlad tárbiyasındaǵı áhmiyeti ilimiy tarepten talqılanadı.*

Аннотация. *В данной статье рассматривается роль национальной одежды в современном дизайне, а также новая интерпретация традиционных узоров и тканей.*

Научно анализируется процесс интеграции национальных элементов в современную одежду и значение этого процесса в воспитании молодого поколения.

Abstract. *This article examines the role of national clothing in contemporary design, as well as the modern interpretation of traditional patterns and fabrics. The process of integrating national elements into modern apparel and the significance of this process in the education of the younger generation are scientifically analyzed.*

Gilt sózler: *Milliy kiyim, dizayn, moda, etnostil, mádeniy miyras, adras, shapan, zamanagóy stil.*

Ключевые слова: *Национальная одежда, дизайн, мода, этно-стиль, культурное наследие, адрас, чапан, современный стиль.*

Keywords: *National clothing, design, fashion, ethno-style, cultural heritage, adras, chapar, modern style.*

Hár bir xalıqtın milliy kiyimi — onıń kóp ásirlik tariyxı, mádeniyatı hám ruwxıy dúnyasınan derek beriwshi tiykarǵı belgilerdiń biri esaplanadı. Globallasıw dáwirinde milliy ózlikti saqlap qalıw máselesi dizayn tarawında da áhmiyetli máselelerden birine aylandı. Búgingi kúnde dúnya júzi boymsha "etno-stil"ge bolǵan qızıǵıwshılıqtın artıwı milliy kiyimlerdiń tek ǵana muzey eksponatı emes, bálki zamanagóy turmıstın ajıralmas bólegine aylanıwına sebep boldı.

Zamanagóy moda inducriyası standartlasıp baratırǵan bir waqıtta, milliy dizayn tómendegi sebeplerge bola áhmiyetli:

Mádeniy identivlik: Milliy kiyimler xalıqtın tariyxıy yadın saqlawshı faktor esaplanadı.

Ekologiya: Adras hám shayı sıyaqlı tábiyǵıy matalar búgingi "ekologiyalıq moda" talaplarına juwap beredi.

Ekonomikalıq potencial: Milliy brendlerdiń qalıplesiwi jergilikli ónermentshilikti rawajlandırıp, turizmge úles qosadı.

Izertlewdiń tiykarǵı maqseti — milliy kiyim elementlerin zamanagóy dizayn menen uyǵınlastırıp usılların úyreniw hám olardıń sán baǵdarlarındaǵı ornın ilimiy tiykarlap beriw.

Bunıń ushın dástúriy formalardı analizlew, dizaynerler tájiriyesin úyreniw hám jaslar modasındaǵı ornın arttırıp wazıypaları belgilendi.

Zamanagóy dizaynerler óz kollekciyalarında milliy kiyimlerdeń tómenдегі компонентлеринен кеńнен paydalanbaqta:

Matalar hám tekstura: Dástúriy gezlemelerdeń zamanagóy talqılanıwı

1. Adras – "Etno-shik" stiliniń tiykarı

Adras — jipek hám paxta jibi aralashpanınan toqılğan, ózine tán "abr" (bulut) naǵısları menen ajralıp turatuǵın mata.

Zamanagóy dizaynda: Búgingi kúnde dizaynerler adrastan tek dástúriy shapanlar emes, bálki klassikalıq pijaklar, ofis kiyimleri hám keshki kóylekler tayarlawda keńnen paydalanbaqta.

Úylesimi: Adrastıń qattı teksturası kiyimniń formasın jaqsı saqlaydı, bul bolsa zamanagóy "oversize" pishimindegi palto hám kardiaganlar ushın júdá qolaylı.

2. Beqasam – Sızıqlı dizaynıń qayta tuwılıwı

Beqasam — kóp túrli reńli sızıqları bar, pishińi boyınsha bekkem hám jiltırawıq mata.

Zamanagóy dizaynda: Beqasamnıń sızıqlı teksturası (stripıy texture) zamanagóy minimalizm baǵdarına júdá jaqın. Ol házirgi waqısumkalar, ayaq kiyimler hám sport stilinegi "bomber" kurtkaların bezewde qollanılmaqta.

Úylesimi: Onıń sızıqları vizual túrde boydı uzın kórsetedi, sol sebepli ol zamanagóy áyeller kostyum-shalbarlarında (power suits) stilistik jańalıq retinde qollanılıp atır.

3. Tirkisli gezlemeler dep ádette bir neshe matanıń bir-birine qosılıp, ústine keste (tirkis) basılğan teksturasına aytiladı.

Zamanagóy dizaynda: Qaraqalpaq milliy kesteshiligindegi "tirkis" usılı házirgi waqıtta denim (jınsı) kiyimlerde hám teri (koja) kurtkalarǵa milliy ruh beriw ushın qollanılmaqta.

Úylesimi: Zamanagóy jınsı kiyimlerdeń jaǵasına yamasa jeńlerine tirkisli naǵıslardı qosıw — jaslar arasında eń tanımál bolǵan "streetwear" (kóshe stili) baǵdarlarınıń birine aylandı.

"Dástúriy matalardıń zamanagóy pishimler menen úylesimi — bul tek moda emes, bálki tekstil ekologiyasınıń hám vizual kommunikaciyanıń jańa basqıshı. Bul matalar óziniń tábiyǵıyılıǵı menen sintetikadan ajralıp turadı, al olardıń naǵısları kiyim iyesiniń mádeniy tereńligin kórsetedi."

Naǵıslar hám simvolika: Tariyxıy mánislerdeń zamanagóy kiyimlerde sińisiwi

"Múyiz" naǵısı – Kúsh-qudret hám qorǵaw simvolı

"Múyiz" naǵısı qaraqalpaq hám kópshilik túrkiy xalıqlardıń dástúriy ornamentikasında eń áyyemgi elementlerden biri esaplanadı.

Mánisi: Ol bekkemlikti, kúsh-qudretti hám bále-qaterden qorǵawdı (tumar retinde) ańlatadı.

Zamanagóy dizaynda: Házirgi waqıtta dizaynerler bul naǵıstı "stilizaciya" usılı arqalı futbolka (t-shirts) printlerinde, svitshotlarda hám sport kiyimleriniń qaptal sızıqlarında (lampas) keńnen qollanbaqta. Bul dástúr jaslarǵa óz tamırınan zamanagóy tilde seziwine járdem beredi.

"Islimiy" naǵıslar – Tábiyat penen úylesimlik

Islimiy naǵıslar bir-birine shatısıp ketken ósimlikler, gúller hám japıraqlardıń súwretinen ibarat.

Mánisi: Bul naǵıslar sheksizlikti, ómirdeń dawamlılıǵın hám tábiyǵıy gózzallıqtı ańlatadı.

Zamanagóy dizaynda: Islimiy ornamentler kóbinese keshki kóyleklerdeń bel bóliminde, jaǵalarda yamasa aqshıl (pastel) reńdegi zamanagóy kiyimlerdeń ústine keste retinde túsirilmekte.

Bul kiyimge náziklik hám aristokratikallıq kórinis beredi.

Geometriyalıq naǵıslar – Logikalıq tártip hám minimalizm

Romb, úshmúyesh hám tórtmúyeshlerden quralǵan naǵıslar dástúriy kesteshilikte (mısalı, qaraqalpaq keste usıllarında) kóp ushırasadı.

Mánisi: Geometriyalıq elementler kóbinese tórt tárepti (dúnyanıń tórt tárepi), otbası bekkemligin hám tártipti simvollar menen túsindirip kelgen.

Zamanagóy dizaynda: Bul naǵıslar búgingi kúndegi minimalizm baǵdarına júdá jaqın.

Dizaynerler bul elementlerdi kiyimlerdeń qırtıslarına (vstavka), belbeulerge yamasa aksesuarlarǵa (sumka, doppi-shlyapalar) zamanagóy grafika retinde kirgizmekte.

"Naǵıslardı zamanagóy kiyim detallarında (jaǵa, jeń yamasa jantaypa) qollanıw — bul 'vizual metonimiya' usılı bolıp tabıladı. Yaǵnıy, kiyimniń kishi bir detalı arqalı pútin bir xalıqtıń mádeniy tariyxı kórsetiledi. Bul jas áwlad ushın milliy kiyimniń 'awır' yamasa 'eskirgen' bolıp kóriniwiniń aldın aladı hám onı kúndelikli turmısqa beyimlestiredi."

Pishim hám forma: Dástúriy formaların zamanagóy transformaciyası

Zamanagóy dizaynda milliy kiyimniń dástúriy pishimi (konstrukciyası) kúndelikli turmısqa beyimlesip, jańa funkcionallıq formalarǵa iye bolmaqta. Bul processti tómendegi úsh baǵdarda kóriw múmkin:

Shapannan – Kardiaganǵa (Milliy urban-stil)

Dástúriy shapan óziniń keń pishimi hám qatlamlılıǵı menen ajıralıp turadı.

Jańalanıwı: Dizaynerler shapanniń awır paxtalı astarlardan waz keshken halda, onıń pishimin saqlap, jeńil adras yamasa trikotajdan kardiaganlar islep shıǵarmaqta.

Nátıyjesi: Bunday "shapan-kardiaganlar" jinsi hám futbolka menen kiyiwge júdá qolaylı bolıp, jaslar arasında "kóshe stili"niń (streetwear) ajıralmas bólegine aylandı.

Shapanniń Palto retinde transformaciyası

Áyyemgi shapanlardıń uzunlıǵı hám jaǵasız pishimi klassikalıq palto formasına júdá jaqın.

Jańalanıwı: Búgingi kúnde qalın jún (sherst) matalardan yamasa bekkem bekasamnan tayarlangan, ishki bólimi zamanagóy jıllılatqıshlar (sintepón, xollofayber) menen qaplangan "shapan-paltolar" modada.

Stilistik ózgeris: Olarda dástúriy "belbew" (belbaǵ) ornına zamanagóy teri belbewler qollanıwı, kiyimge zamanagóy klassikalıq kórinis berilmekte.

Zhilet (Jengilsiz kiyim) – Funkcionallıq hám qolaylılıq

Milliy kiyim elementlerin kúndelikli ofis yamasa oqıw stiline maslastırıwdıń eń ańsat jolı — bul zhiletler.

Jańalanıwı: Shapanlardıń yamasa qısqa tonlardıń jeńsiz variantları (vests) jańasha talqılanmaqta. Olar kóbinese qaraqalpaq kestesini (tirkis usılı) menen bezetilip, aq kóylek (rubashka) üstinen kiyiwge mólsherlengen.

Áhmiyeti: Bul forma kiyimniń háreketke keltiriwshi qolaylılıǵın arttıradı hám "etno-klassika" baǵdarın qalıplıstiredi.

"Kiyimniń formasın jańalaw — bul 'dizayn-adaptaciya' procesi bolıp tabıladı. Bunda dástúriy 'oversize' (erkin pishim) elementi saqlanıwı qaladı, biraq onıń detalı hám materialı zamanagóy standartlarǵa (erkin háreketleniw, jeńillik) maslastırıladı. Bul milliy kiyimniń tek bayramlarda emes, bálki kúndelikli jumıs hám oqıw procesinde de kiyiliwine imkaniyat jaratadı."

Milliy kiyimlar hám olardıń zamanagóy dizayndag'ı ornın analizlew arqalı sonday juwmaqqa keliw múmkin: búgingi kúnde dástúriy kiyimler tek tariyxıy miyras emes, bálki zamanagóy sán industriyasınıń eń perspektivalı baǵdarlarınıń birine aylandı.

Adras, bekasam sıyaqlı tábiyǵıy matalardıń jańasha pishimler menen úylesimi kiyimniń hám estetikallıq, hám funkcionallıq sapasını arttırmaqta. Sol menen birge, milliy naǵıslardıń zamanagóy kiyim detallarında qollanılıwı jas áwladtıń mádeniy identivligin saqlawda hám olarda ózlikti tanıw sezimin oyatıwda úlken sociallıq áhmiyetke iye. Shapannıń kardigan yamasa palto retinde jańalanıwı bolsa, milliy kiyimniń kúndelikli turmısqa tolıq beyimlese alatuǵınlıǵın dálilledi.

Bul baǵdardı qollap-quwatlaw tek ǵana mádeniyatımızdı saqlaw emes, al jergilikli ónermentshilikti rawajlandırıw hám milliy brendlerimizdi xalıqaralıq dárejege shıǵarıw ushın bekkem tiykar bolıp xızmet etedi. Milliy kiyimlerdeń zamanagóy modadag'ı ornı — bul ótken kúnniń hikmetin búgingi kúnniń talapları menen baylanıstırıwshı altın kópır esaplanadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Ahmedova, M. Kiyim dizaynı hám milliy dástúrler. – Tashkent: "Sharq" baspaxanası, 2021. – 45-48-betler.
2. Qasymova, S. Etnografıyalıq kiyimlerdeń kórkemlik ózgeshelikleri. – Nókis: "Bilim" baspaxanası, 2019. – 112-115-betler.
3. Bekmuratova, A. Qaraqalpaq kiyim-kenshekleri tariyxı. – Nókis: "Qaraqalpaqstan" baspaxanası, 2015. – 78-82-betler.
4. Ismoilov, H. Ózbek milliy kiyimleri. – Tashkent: "Fan" baspaxanası, 2010. – 156-160-betler.
5. Mambetullaeva, Z. Qaraqalpaqstan kórkem-óneri hám sánitariyizm. – Nókis: s"Bilim", 2018. – 34-37-betler.
6. Saparova, G. Zamanagóy moda hám milliy stil. – Tashkent: "Yangi asr avlodi", 2022. – 92-95-betler.
7. Jumabekova, G. Tekstil hám tekstura dizaynı tiykarları. – Tashkent: "Cho'lpon", 2017. – 55-58-betler.
8. – Tashkent: "O'zbekiston", 2020. – 210-214-betler.
9. Tóremuratov, J. Qaraqalpaq mádeniyatı hám miyrasları. – Nókis: "Bilim", 2014. – 88-91-betler.